

Tanay Frigyes halálára

Fehér kórházi ágyon, örök pihenőre zárta le szemét egy nagy magyar művész, akinek isten-áldotta tehetségénél csak rajongó hazaszeretete volt nagyobb. Erős szervezete esztendők óta birkózott a gyilkos betegséggel s most megtört a szenvedések súlyos terhe alatt. Halála nem érkezett váratlanul. Tudtuk, hogy az Élet kaszája régóta ott settenkenik háta mögött, tragédiája mégis szívbemarkoló fájdalmat okoz, mert *Tanay Frigyes* ama kevesek közé tartozott, akik valóban pótolhatatlanok...

Művész volt és hazafi, a szó legnemesebb értelmében. Ideális, szinte gyermekesen boldog életet élt s kifinomodott lényében soha egyetlen disszonancia nem mutatkozott. Művész volt, a fenséges művészetért és ember, a nemzetéért. A lángelkű művész és a fanatikus magyar találkozik benne és haladt egy úton utolsó lehelleitéig.

Ötven esztendővel ezelőtt született s miután a középiskolát elvégezte, ügyvéd akart lenni, majd az egyháznak kívánta életét szentelni. Rövid ideig kispap volt, azután hirtelen lendülettel a világot jelentő deszkákra lépett. Rajongó lelke mindig a művészetről álmodott, arra az útra lépett tehát, amelyen legtökéletesebben vélte ideáljait szolgálni. Nem is hozott csalódást pályafutása, a legnagyobbak közé emelkedett s megbecsült, közszeretetten álló tagja lett a társadalomnak.

Volt azonban egy ideája, amely még a művészetért való rajongásánál is erősebb volt benne. Esztendők hosszú során keresztül katona akart lenni, aktív harcosa nemzetének. Ifjú korában, amikor először állott a sorozóbizottság előtt, nem kellett vitéznek. Ő azonban nem mon-

dott le tervéről, mert a hazájáért harcolni és győzni akart. A világháború azután megadta neki erre is az alkalmat.

A katonai felmentést, amelyet mint a Vég-színház tagjának részére felkínáltak, visszautasította. A kényszerfelmentés sem kellett neki. Bevonult katonának s huszár lett. Ez volt a vágya mindig... Valósággal kiszökött a harc-térre s már ott volt Ravaruszkánál és végigverekedte a Toporouczrarancsei áttörést. Megsebesült, erőszakkal hozták haza, de újra nem volt maradtása. Amikor Feri fia — azóta már dr. Tanay Ferenc — sorköteles lett, ő is újra felcsoportolt huszárnak. Nem lehetett visszatartani, virágos huszárskáiban vitte mindkettőjüket a katonavonatra. És 1916 januárjában már együtt harcoltak az északi fronton. Az apa volt a századparancsnok, a fiú beosztott csapatfőnök. Kint maradtak a tűzvonalban egészen az összeomlásig.

Soha egyetlen panaszos szó nem hagyta el ajkát, nemes gondolkodása megacélosította minden lépését. Az ellenséggel dacolt és nemzetét imádta. A hős mintaképe volt Tanay Frigyes, aki a csillogó papírkardot a nemes acéllal cserélte fel.

Érdekes, hogy fiatal korában, amikor vidéken színészkedett, már akkor is a harci jelszót tartotta legszentebb eszményének. Debrecenben, mint fiatal színész, minden szabadidejét a huszárok között töltötte. A híres Zeyk Dani volt legkedvesebb barátja, majd a braganzai herceggel került szoros barátságba. A fiatal herceg, aki mint hadnagy szolgált a debreceni kettes Vilmos-huszároknál, megkedvelte a Petőfi-lelkű fiatal színészt és pajtásává fogadta. A herceg egy ízben meglátogatta lakásán Tanayt, aki természetesen láthatóan meglepődött a fenséges látogatáson. Szegényesen bútorozott, fűtetlen szobá-

ban lakott az ifjú színész, a magas vendég előtt szégyellette szegénységét. Csak amikor megnyugtatta előkelő barátja, hogy nagyon jól érzi magát az ütött-kopott bútorok között is, akkor melegegett fel s indult meg a baráti társalgás. Ettől a naptól kezdve azután elválaszthatatlannokká lettek.

Művészi pályáját megérdemelt babérkoszorú övezi. Alig két esztendőig tartó vidéki színészkedés után Budapestre került, egyenesen a Vég-színházhoz. Egy nap alatt lett naggyá, eljátszotta a „Diákélet” főszerepét és ezzel már is kedvencévé lett a fővárosnak. Néhány nap mulott el s mindenki ismerte. A „Diákélet” rövid idő alatt európa híressé tette a nevét. A Vég-színházban a „Diákélet”-et játszották és Tanay nagyobb lett mindennap. Komor Gyula akkor Heidelbergben tartózkodott és egy levelezőlapot küldött világgá ezzel a címmel: Károly Henrik herceg legkiválóbb alakítójának. Alig mulott el három nap és a levelezőlapot Tanay Frigyesnek kézbesítették.

A közönség szívébe ezzel beférkőzött Tanay Frigyes, a többi forró siker már mind természetes következménye volt. A Tatárjárás, Loute, „Államtitkár úr”, „Mie’ hercegnő”, „Lakájok”, majd a „Mérgezőkövek” művészetének mind egy-egy győzedelmi állomását jelentik. Két esztendővel ezelőtt az „Orvos dilemmájá”-nak egyik fontos szerepét alakította páratlan sikerrel. A tüdővész orvosot játszotta, aki a szerep szerint tudja magáról, hogy el fog pusztulni. Elmondhatatlan sikert aratott benne. Már akkor beteg volt, a vész már kikezdte tüdejét s tudta, hogy nemsokára ő is belepusztul. Ebben a szerepében már önmagát játszotta meg.

A művészetet magáért csinálta. Igazán el le-

het róla mondani, hogy nem komédiás volt. Imponálóan nagy tudott lenni, aki mindig hivatásának magaslán állt. Istenféle volt, a színpadra sohasem lépett úgy ki, hogy előbb keresztet ne vetett volna.

Jó szívről valóssággal legendák keringenek. A nélkülözö, elárvult és sokszor éhezö szímnövendékek az apjukat tisztelték és szerették benne. Őt-hat fiatal növendéket táplált állandóan, ezeknek még a ruhái is az ő garderobjából kerültek elő. Híres volt arról, hogy soha senkit nem bántott, a valóban tehetségeseket pedig minden erejével támogatta. Kiss Ferencot tartotta a legnagyobb magyar művésznek, de ott volt a többiek mellett is — az irigységet csak hírből ismerte.

Imádta a zenét. Az édesapja is, akit két éves korában vesztett el, nagy muzsikus volt, talán a tehetségét is tőle örökölte. Olasz vér keringett ereikben, a muzsikalitást valószínűen innen hozták magukkal. Őseik már a tizenegyedik században előkelő szerephez jutottak Olaszföldön. Di Nerli Tanay (ez a családnevük) már ebben az időben is ismert név volt a művészet őshazájában. Az egyik dedádjja, Jacopo di Tanay, Rudolf trónörökös udvarmestere volt.

Tanay Frigyesnek is mindene volt a muzsika. A hegedűje volt a legkedvesebb pajtása, örömeiben, bújában kitarító barátja. Mint zeneszerző szintén az elsők közé tartozott, bánatos melódiái, magyar nótái talán legszebb termékei a hamisítatlan magyar muzsikának. Egész lelkét adta bele ezekbe a nótáiba, annyira szeretete őket, hogy gyakran együtt sírt a hegedűjével. A legszebb nótája, amelyet a legjobban szerett, bizonyossága búsongó magyar lelkének:

Osillagatlan sötét éjjel, ha elszál a lelkem,
Csillagatlan sötét éjjel temessetek engem,
Vadvirágos sötét erdőn ássátok el testem,
De keresztet ne tegyetek, eleget viseltem...

Halmy Margit az özvegye elhunyt művésziünknek. A nagy Halmy Ferencnek a leánya. Érdekes, hogy amikor Tanay Frigyes szímnövendék lett, tanítómestere, Rakosi Szidi azt mondotta rá, hogy második Halmy lesz belőle. Halmy Margittal, mint debreceni színész ismer-

kedett meg. Tanay ép próbált a színpadon s egy jelenetéért Kis Irén és Halmy Margit, akik jelen voltak a próbán, kigúnyolták. Tanay Frigyes rossz néven vette művészi játékának ilyenvaló honorálását és szóváltásba elegyedett a rendezavarókkal. Halmy Margit kardszokni kezdett, mire Tanay Frigyes az összes jelenlevők előtt kijelentette, hogy ezt a hölgyet pedig be fogja „törni“ és három napon belül feleségül veszi. Hogy mennyi energia volt Tanay Frigyesben, bizonyítja, hogy Halmy Margitot, ha nem is három nap múlva, de három hónapon belül csakúgyan oltárhoz vezette.

Amikor legutoljára találkoztam vele, ezelőtt mintegy két hónappal, még televolt életambicióval. Már tudta, hogy nagyon beteg, de az önbizalom és a hit lábon tartotta. Talán csak annyiban különbözött a régi Tanaytól, hogy még szerényebb lett. Almodozó, panaszos nótáit már igazán csak a saját gyönyörűségére szerette, a külvilág szinte nem is vett róla tudomást, hogy egy magyar zseni mennyire értékes hagyatékok gyűjtő nemzetének kultúrája számára. És amikor legutóbb fellépett még a Vígszínházban és elemeentáris erővel zúgott a taps, ő állott hangtalanul, szerényen az ujjongó közönség előtt — látta, hogy a meghatottság szorongatja torkát, nem tudott szóhoz jutni... aztán kiesordult a könny a szeméből és a nagy művész sírt. Ez volt utolsó fellépése. A publikum percekig ünnepelte Tanay Frigyes művészetét, holott nem is tudta, hogy utoljára tapsolja. Tanay pedig könnyével, köszönet a dicsőséget, mert sejtette, hogy ez a taps már utolsó Istenhozzád!

Nem tudom öt mérlegelni, csak megismétlem azt a kijelentést, amit huszonöt esztendővel ezelőtt mondott valaki róla:

— Egy mozdulata több volt, mint nagyon sok színész egész élete...

Halálát özvegyén, Ferenc fián és Magda leányán kívül az egész nemzeti társadalom gyászolja. Temetése esütörtökön délután négy órakor lesz a kerepesi úti temető halottasházából, a székelyfőváros által adományozott díszsírhelyen.

Lukácsovich Lajos.